

**Sprawozdanie z realizacji „Programu Opieki nad Zabytkami miasta
Starogard Gdański na lata 2009-2012” za okres 2009-2010**

Wprowadzenie

Uchwałą nr XXXIII/300/2008 z dnia 26 listopada 2008 r. Rada Miasta Starogard Gdański przyjęła obowiązujący na okres 4 lat „Program Opieki nad Zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012”.

Podstawowe założenia „Programu Opieki nad Zabytkami miasta Starogard Gdański na lata 2009-2012”:

Priorytetem Programu jest:

„Zachowanie, utrwalenie, podkreślenie tożsamości miasta oraz aktywizacja obywatelska, społeczna i zawodowa mieszkańców.”

Cele główne Programu:

1. Realizacja zadań własnych gminy w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.
3. Utrwalenie wartości dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców i promocja środowiska kulturowego.
4. Wspieranie aktywności lokalnej społeczności w działaniach na rzecz ochrony środowiska kulturowego.
5. Tworzenie miejsc pracy związanych z działaniami na rzecz ochrony środowiska kulturowego.

Dla realizacji celów głównych Programu przewidziano prowadzenie działań w dwóch podstawowych grupach:

Grupa I – działania z zakresu edukacji, promocji i informacji

Cele działań w pierwszej grupie:

- promocja wartości kulturowych miasta,
- wzmocnienie i utrwalenie wizerunku Starogardu Gdańskiego jako miasta zabytkowego o bogatej historii,

- przygotowanie społeczności lokalnej do aktywnego partnerstwa w realizacji programu Opieki nad Zabytkami, Lokalnego Programu Rewitalizacji miasta oraz zadań, zasad i konieczności prowadzenia ochrony środowiska kulturowego.
- poznanie zadań i zasad prowadzenia prac konserwatorskich zgodnie ze „sztuką.” i na profesjonalnym poziomie. Przygotowanie świadomego i aktywnego partnera tych działań.

Grupa II – działania inwestycyjne

Cele działań w drugiej grupie:

- fizyczna ochrona substancji zabytkowej,
- zdobycie doświadczeń,
- wypracowanie wzorca i modelu współpracy,
- wskazanie na gospodarczą rolę zabytku – stymulującego rozwój gospodarczy,
- wskazanie działań powodujących tworzenie miejsc pracy, poprawę jakości przestrzeni publicznych, warunków i jakości życia oraz wpływu tych działań na kształtowanie (w powszechnym odbiorze) wizerunku miasta i na jego promocję.

Realizacja Programu w latach 2009-2010

Zgodnie z par. 87 ust. 5 i 6 ustawy o Ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r.) prezydent miasta ma obowiązek sporządzania w cyklu dwuletnim sprawozdania z realizacji programu, które to sprawozdanie powinno być przedstawione Radzie Miasta a następnie przekazane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków oraz właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Grupa I – działania z zakresu edukacji, promocji i informacji

Na działania w tej grupie składają się przedsięwzięcia nowe, do realizacji których przystąpiono w wyniku uchwalenia Programu opieki nad zabytkami, jak również działania wieloletnie, zgodne z założeniami Programu, zapoczątkowane jeszcze przed jego uchwaleniem. Realizowane przez Urząd Miasta, Starogardzkie Centrum Kultury, Muzeum Ziemi Kociewskiej, Ośrodek Sportu i Rekreacji, szkoły oraz stowarzyszenia (m.in. Towarzystwo Miłośników Ziemi Kociewskiej, Starogardzkie Bractwo Rycerskie, Starogardzkie Towarzystwo Fotograficzne, LOT Kociewie)

Gminna Ewidencja Zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.03.162.1568 ze zm.), ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

W 2008 roku Gmina Miejska Starogard Gdański przystąpiła do opracowania Gminnej Ewidencji Zabytków na podstawie ewidencji zabytków przekazanych miastu w 2003 roku przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dane te zostały zaktualizowane i zweryfikowane z uwzględnieniem zasad podanych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków a następnie zaopiniowane pozytywnie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. W skład zaktualizowanej Gminnej Ewidencji Zabytków wchodzi obecnie 622 kart zabytków, opracowanych według własnego, rozbudowanego w stosunku do zaleceń KOBiDZ, wzorca.

Przewidziane w programie opieki nad zabytkami działania mające na celu upublicznienie ewidencji zabytków na stronie internetowej miasta zostały wstrzymane po wejściu w życie ustawy z dnia 18.03.2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.03.162.1568). Zgodnie z brzmieniem w/w ustawy (art. 7), w terminie 6 miesięcy od wejścia jej w życie (tj. do 5.12.2010), wojewódzki konserwator zabytków powinien przekazać gminie wykaz zabytków nieruchomych przewidzianych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków. Równocześnie ustawa przewiduje określenie w drodze rozporządzenia ministra kultury i dziedzictwa narodowego wzorów krajowych, wojewódzkich i gminnych kart ewidencyjnych oraz danych jakie powinny być ujęte w poszczególnych księgach rejestru, karcie ewidencyjnej i adresowej zabytku oraz w karcie informacyjnej, a także sposobu gromadzenia dokumentów dotyczących zabytku.

Wydawnictwa i publikacje:

Dla spopularyzowania i utrwalenia w świadomości mieszkańców wizerunku miasta zabytkowego Program przewiduje między innymi współfinansowanie, finansowanie różnego typu publikacji promujących miasto. W omawianym okresie ukazało się szereg publikacji o różnym charakterze. Można tu wymienić między innymi:

- plan miasta na podkładzie geodezyjnym w którym wykorzystano fotografie niektórych starogardzkich zabytków (grudzień 2008/styczeń 2009),
- kalendarz na rok 2009 prezentujący zabytkowe przestrzenie miasta zachowane na starych pocztówkach pochodzących ze zbiorów Muzeum Ziemi Kociewskiej,

- kolejne tomy wydawanego przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Kociewskiej „Słownika biograficznego Kociewia” autorstwa Ryszarda Szwocha,
- Roczniki Muzealne „Rydwan” 1(4) 2009 – wydawnictwo Muzeum Ziemi Kociewskiej dotyczące szeroko rozumianej historii miasta i jego mieszkańców,
- XVII-wieczny starogardzki wilkierz miejski - przetłumaczony, opracowany pod względem naukowym oraz wydany w 2009 roku. Oryginał wilkierza nie zachował się, jednak w posiadaniu Archiwum Państwowego w Gdańsku znajduje się pochodzący z końca XVIII w. odpis oryginalnego dokumentu. Wydana w grudniu 2009 roku publikacja zawiera oprócz opatrzonego aparatem naukowym tłumaczenia tekstu wilkierza, również skan wspomnianego XVIII-wiecznego odpisu. Całość została zilustrowana elementami fresku „Sąd Ostateczny” znajdującego się w kościele pw. św. Mateusza,
- z okazji prezentowanej w Muzeum Ziemi Kociewskiej wystawy „Krzyżacy w Starogardzie. Magia filmu” Urząd Miasta we współpracy z muzeum wydał bogato ilustrowaną zdjęciami z kręcenia filmu na terenie Starogardu publikację, nawiązującą do ekspozycji (2010).

Wystawy, konkursy, koncerty, festyny:

- Międzynarodowy Festiwal Kultur „Verizane” – cykl wydarzeń społeczno – kulturalnych przybliżających, szczególnie młodemu pokoleniu, zwyczajów, historii i tradycji narodowości od wieków zamieszkujących i współtworzących Starogard Gdański. Rok 2009 był poświęcony popularyzacji kultury rromskiej, natomiast 2010 stanowił podsumowanie kilkuletniego cyklu imprez raz jeszcze przybliżając uczestnikom kulturę niemiecką, żydowską i rromską prezentowane w poprzednich latach.
- Święto Kawalerii 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich – festyn nawiązujący do tradycji obchodów święta pułkowego 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich. Współcześnie organizowany rokrocznie przez Stowarzyszenie Szwadron Kawalerii im. 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich i współfinansowany przez Gminę Miejską,
- IV Kongres Kociewski – w 2010 roku główne wydarzenia Kongresu odbywały się w Tczewie, Starogardzie i Świeciu. W Starogardzie pod hasłem „Kultura Kociewia” odbyła się sesja popularnonaukowa na której omawiane były zagadnienia z zakresu kultury regionu oraz Wielki Jarmark Kociewski promujący i historię miasta i regionu.

- „Starogard w fotografii” – wystawa prac fotograficznych dokumentujących uchwycone w obiektywie wczoraj i dziś Starogardu. Wystawa została zaprezentowana w lipcu 2010 roku, zaś wstępem do niej było przeprowadzenie dwóch tur warsztatowo – plenerowych sesji fotograficznych.
- „Portret Miasta” – wystawa prac fotograficznych Starogardzkiego Towarzystwa Fotograficznego organizowana we współpracy ze Starogardzkim Centrum Kultury (czerwiec 2010).
- „Z biegiem Wisły... historyczne mapy i widoki miast Prus Wschodnich i Zachodnich” – wystawa prezentowana w Muzeum Ziemi Kociewskiej we współpracy z Kulturcentrum Ostpreussen w Ellingen (2009 r.)
- „Zamki Pomorza Nadwiślańskiego w akwarelach Zbigniewa Szczepanka” – wystawa prezentowana w Muzeum Ziemi Kociewskiej we współpracy z Muzeum Okręgowym w Grudziądzu (2009 r.)
- „Krzyżacy” w Starogardzie. Magia filmu.” – wystawa przygotowana przez Muzeum Ziemi Kociewskiej (2010 r.) – historia filmu „Krzyżacy”, prezentacja elementów scenografii, zdjęć z planu podczas kręcenia scen w Starogardzie i na Pomorzu.
- „Dzieje Zakonu Niemieckiego od założenia do dzisiaj” – historia Zakonu Krzyżackiego ze szczególnym uwzględnieniem jego obecności na Pomorzu. Wystawa prezentowana w Muzeum Ziemi Kociewskiej we współpracy z Kulturcentrum Ostpreussen w Ellingen (2010 r.)
- „Harcerstwo. Nasza pasja” – wystawa zorganizowana we współpracy hufca Starogard Gdański i Muzeum Ziemi Kociewskiej. Na tle 100 letniej już historii harcerstwa w Polsce ukazano dzieje harcerstwa starogardzkiego. Otwarcie – grudzień 2010.
- Konkurs Publicystyczny im. Edmunda Falkowskiego adresowany do uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych oraz konkurs na najlepszą pracę magisterską i licencjacką. Konkursy organizuje corocznie Towarzystwo Miłośników Ziemi Kociewskiej. W omawianym okresie wpłynęło: na konkurs im. Edmunda Falkowskiego łącznie 33 prace (w tym 23 ze Starogardu), na konkurs na najlepszą pracę magisterską i licencjacką 7 prac związanych ze Starogardem i regionem kociewskim.
- Koncerty z cyklu „Muzyka – architektura – historia Starogardu”. W latach 2008 – 2010 Towarzystwo Miłośników Ziemi Kociewskiej zorganizowało kilkanaście koncertów w wykonaniu czołowych artystów trójmiejskich. Koncerty odbywały się w różnych

obiektach miasta: kościołach, szkołach, zakładach pracy i każdorazowo były poprzedzane wykładem przybliżającym uczestnikom historię obiektu w którym odbywało się spotkanie muzyczne.

- Międzyszkolny Konkurs Wiedzy o Starogardzie Gdańskim – w latach 2009/2010 odbyły się dwie kolejne edycje organizowanego przez PSP Nr 3 pod patronatem Prezydenta Miasta, konkursu dla uczniów szkół podstawowych.

Edukacja

- Lekcje muzealne w Muzeum Ziemi Kociewskiej – zajęcia tematyczne zapoznające młodzież szkolną z historią i kulturą naszego miasta i regionu. W 2009 r. przeprowadzono 20 lekcji (140 uczestników), w 2010 r. – 32 lekcje (665 uczestników). Zarówno zbiory muzealne jak i będący własnością muzeum księgozbiór stanowią bazę danych o historii Starogardu, udostępnianą osobom chętnym do poznania dziejów naszego miasta.
- „Podróż przez średniowieczny Starogard – żywe lekcje historii” (2010 r.). Zajęcia dla uczniów szkół starogardzkich organizowane przez Starogardzkie Bractwo Rycerskie. Połączenie opowieści o przeszłości naszego miasta z pokazami walk rycerskich, tańców, replik średniowiecznych strojów i uzbrojenia. Projekt dofinansowany przez Gminę Miejską Starogard Gdański.
- Uniwersytet Trzeciego Wieku „S-Centrum” - w 2009 r. przeprowadzono zajęcia popularyzujące wiedzę na temat kultury i historii Starogardu - m.in. wykłady na temat historii Romów oraz martyrologii mieszkańców Kociewia w latach II wojny światowej.

System Informacji Miejskiej

Zapoczątkowany w czerwcu 2010 roku System Informacji Miejskiej obejmuje obecnie 12 tablic z 25 wizytówkami dotyczącymi ciekawych miejsc w mieście, umieszczonych w urzędach, placówkach kultury, hotelach i restauracjach. Dwanaście spośród 25 wizytówek na każdej tablicy informuje o starogardzkich zabytkach.

Ciekawą formą promowania zabytków jest wydanie przez Urząd Miasta w grudniu 2009 roku serii zabytkowych miejsc w mieście przedstawionych na kubkach i płytkach ceramicznych.

Grupa II – działania inwestycyjne

Ratusz – Międzynarodowe Centrum Spotkań Muzealnych

Projekt zakłada powstanie w Ratuszu starogardzkim placówki o unikalnym charakterze, możliwej dzięki współpracy kilku muzeów z różnych krajów, których podstawowym zakresem zainteresowania jest jednak w znacznej mierze teren Pomorza. Współpraca muzeów z różnych krajów pozwoli na organizowanie ekspozycji bazujących na zbiorach wszystkich stowarzyszonych jednostek, co znacznie podniesie ich atrakcyjność. Działalność jednostki, ze względu na jej międzynarodowy charakter, powinna również pomóc w przełamywaniu stereotypów i barier kulturowych, dzielących mieszkańców poszczególnych krajów i regionów oraz zaowocować lepszym poznaniem nie tylko własnej kultury ale również kultury naszych sąsiadów. w 2009 i 2010 roku prowadzący z ramienia miasta projekt dyrektor Muzeum Ziemi Kociewskiej uszczegółowił jego założenia programowe.

Obecnie, obok Muzeum Ziemi Kociewskiej projektem są zainteresowane: Westpreussisches Landesmuseum w Munster, Kulturzentrum Ostpreussen w Ellingen (wymieniono listy intencyjne), Muzeum „Brama Frydlandzka” w Kaliningradzie (10.09.2010 r. podpisało z Muzeum Ziemi Kociewskiej umowę o współpracy).

Projekt centrum spotkań muzealnych w Ratuszu jest jednocześnie zgodny z Lokalnym Programem Rewitalizacji (projekt A2-2 „Wykorzystanie obiektów wartościowych do nowych celów z zachowaniem ich walorów kulturowych i zabytkowych”).

Rynek – poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznej

- we wrześniu 2010 r. otwarta została nowa siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Paderewskiego 1 (wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków). Przeniesienie do nowej siedziby pozwoliło nie tylko zapewnić odpowiednie warunki dla funkcjonowania biblioteki ale również dzięki przeprowadzonemu remontowi i przebudowie leżącego w południowo-wschodnim narożniku Rynku budynku dawnego domu handlowego poprawiło estetyczny wizerunek centrum miasta,
- pozytywnie na poprawę estetycznego wizerunku Rynku starogardzkiego wpłynęło zakończenie w 2009 r. budowy kamienicy przy ul. Rynek 6 (inwestor prywatny), w miejscu gdzie od wielu lat widniała luka w zabudowie wschodniej pierzei Rynku,
- w lutym 2010 r. Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Mateusza w Starogardzie Gdańskim otrzymała przyznaną przez Samorząd Województwa Pomorskiego dotację celową w wysokości 120 392 PLN na realizację zadania „Remont dachu kościoła pw. św. Mateusza w Starogardzie Gdańskim” (całkowity koszt inwestycji: 401 305,75

PLN). Pomocy merytorycznej w opracowaniu wniosku o przyznanie dotacji celowej na realizację tego zadania udzielił Wydział Rozwoju Urzędu Miasta.

Rewaloryzacja/ rewitalizacja zabytkowego budynku mieszkalnego

Od marca do grudnia 2009 roku zrealizowano projekt pn. „Na ratunek starogardzkim zabytkom - edycja I” prowadzony w partnerstwie pomiędzy Powiatowym Urzędem Pracy, Zarządem Budynkami Mieszkalnymi w Starogardzie Gdańskim i Gminą Miejską Starogard Gdański. Celami projektu były: aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych z terenu miasta oraz rewaloryzacja wpisanej do Gminnej Ewidencji Zabytków kamienicy przy ul. Chojnickiej 34.

Projekt sfinansowano w znacznej części ze środków Wojewódzkiego Programu Wspierającego Rozwój Gospodarczy i Tworzenie Miejsc Pracy w Oparciu o Wykorzystanie Tradycji i Zasobów Przyrodniczych regionu – GRYF (wartość projektu ogółem: 71 800 PLN, wkład własny ZBM: 33 253 PLN).

W ramach projektu zorganizowano dla 4 bezrobotnych szkolenie w zawodach z zakresu murarz/tynkarz. Osoby te wzięły następnie pod nadzorem pracowników ZBM udział w trwających 3 miesiące robotach publicznych, mających na celu rewaloryzację zabytkowej kamienicy. Zakres prac obejmował m.in. odbicie tynków na ścianach zewnętrznych, docieplenie ścian, wykonanie i malowanie elewacji, roboty blacharskie, konserwację stolarki drzwiowej i okiennej, uzupełnienie ścian z cegieł, rozbiórkę i wykonanie nowych schodów betonowych, wymianę okien PCV.

Kamienica przy ul. Chojnickiej 34 przed i po pracach remontowych (fot. PUP)

Lokalny Program Rewitalizacji

- Zgodnie z zaleceniami Lokalnego Programu Rewitalizacji, w drugim półroczu 2008 roku została opracowana w trybie partycypacyjnym, przy szerokim udziale

społeczności lokalnej, „Koncepcja programowo-przestrzenna ukształtowania płyty Rynku w Starogardzie Gdańskim”. Koncepcja ta stała się następnie podstawą do prowadzonych w 2009 i 2010 roku prac nad kompleksowym projektem „Rewitalizacji Rynku Starego Miasta” dla którego uzyskano prawomocną decyzję pozwolenia na budowę. W związku z brakiem dofinansowania projektu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego nie podjęto decyzji o realizacji w/w zadania w 2010 r.,

- W lutym 2010 roku zakończono prace nad opracowaniem „Koncepcji programowo-przestrzennej ukształtowania obszaru Aleja Wojska Polskiego w Starogardzie Gdańskim”. Koncepcja, podobnie jak w przypadku płyty Rynku, została opracowana w trybie partycypacyjnym podczas przeprowadzonego z udziałem społeczności lokalnej cyklu spotkań warsztatowych,
- W październiku 2010 r. Rada Miasta uchwaliła plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów miasta nie objętych do tej pory planem, realizując w ten sposób projekt C3-2 Lokalnego Programu Rewitalizacji – „Przygotowanie planu zagospodarowania przestrzennego obszaru wyznaczonego do rewitalizacji w Starogardzie Gdańskim”. Uchwalenie planu zagospodarowania dla praktycznie całego miasta, pozwala na lepszą ochronę starogardzkich zabytków, szczególnie w przypadku obiektów nie objętych rejestrem zabytków, jednak wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.

Opracował:

Leszek Krzykowski

Wydział Planowania i Urbanistyki Urzędu Miasta Starogard Gdański